Külön lenyomat a Magyar Társadalomtudományi Szemle 1914. évi januáriusi számból.

Fajegészségügy és fajegészségtan.

Az alábbiakban ismertetett könyv európai szószólója akar lenni az Északamerikai Egyesült-Államok fajegészségügyi mozgalmainak és intézkedéseinek, melyek a fajegészségtan bizonyos tudományos megállapításainak gyakorlati következményei. De következményei elsősorban ama világfölfogásnak is, mely az egyedet a közösség szempontjából ítéli meg s az egyed szabadságát és érdekeit a közösség érdekeinek föltétlenül alárendeli: az egyed van a közösségért s nem a közösség az egyedekért; nagy érték az egyéniség is, mely az egyedben lakozik, de sokkal nagyobb érték a faj fönmaradása és fejlődése; a fajnak, mint teremtő gondolatnak, egy adott esetben való megnyilatkozása az egyedben kifejlődő egyéniség, – egy adott eset a számtalan lehetőség közül. E világfölfogás nélkül, mely mind többek lelkében hódít teret anélkül, hogy észrevennék, a fajegészségtan tudományos követelményeinek soha és sehol sem támadhatna viszhangja fajegészségügyi intézkedésekben.

Az Északamerikai Egyesült-Államokban is éppen csak az első lépések történnek a fajegészségügy útján, mégis több történik máris, mint Európában bárhol. Nem azért, mintha a társadalmias (socialis) szellem jobban áthatná ott az embereket, mint Európa műveltebb országaiban; sőt ott az egyedies (individualis) világfölfogás túlzásai bizonyos irányokban még nagyobbak. Azonban nagyobb ott a kezdeményező, a vállalkozó szellem is és kisebb a koczkázattól való félelem. Végül azt sem kell feledünk, hogy ott bizonyos olyan intézkedések keresnek a fajegészségügy érdekeiben köpönyeget, melyek a szerecsenek elleni gyűlöletben fogantattak a szerecsenektől való félelem által.

Írta a szóban lévő könyvet Hoffmann Géza hazánkfia, jelenleg cs. és kir. osztrák-magyar alconsul Berlinben, aki hosszabb ideig élt odaát s akinek ugyancsak amerikai viszonyokról magyarul is jelent már meg egy igen érdemes munkája *(Csonka munkásosztály, az amerikai magyarság.* 8⁰, 410 pp. Kiadta a Magyar Közgazdasági Társaság. Budapest, 1911). Mostani könyvében főleg a fajegészségüggyel foglalkozik; de bevezetésül — a közkelelű fogalmakkal, néhol a nem kevésbbé közkeletű fogalomzavarral — előre bocsátja a faj-

egészségtan rövid foglalatát (1—13. l.). Mielőtt ismertetném magát a könyvet, melyet élvezettel és okulással olvashat mindenki, aki a társadalomtan újabb föladatai iránt érdeklődik, két dologra nézve kell a magam véleményét előrebocsátanom. Az egyik vonatkozik a *fajegészségtan* és *fajegészségügy* kifejezések használatára; a másik az egyedies (individualis) és a társadalmias (socialis) világfölfogásnak már előbb röviden érintett viszonyára a fajegészségügyhöz.

A *fajegészségtan* szót az *eugenika* (nem eugenia!) szó magyar helyetteséül talán én ajánlottam először. A »fajegészségtan« nem adja vissza az eugenika szó nyelvi értelmét, de megmondja, mire nézve juthat el az eugenika tudományos értékű megállapításokhoz. Az »εὐγένεια« szó megvan az ókori görögben is és annyi mint »nemes származás«, illetőleg »jó, nemes faj«. Az eugenika tehát az eugenia tudománya. A németek a »Rassenhygiene« és a »Rassenveredelung« szókat használják helyette. A *fajnemesítés tanánál* azonban jobb a *fajegészségtan* azért, mert először is az egészség tárgyilagosabb fogalom, mint a nemesség, mely mindig az ítélet megalkotójának érdekei szerint igazodik; másodszor mert az, amire az eugenika valóban tudományos alaposságú útmutatást adhat, nem több, mint a faj egészségének megóvása. Ezt már egy régebbi dolgozatomban is kifejtettem (*A faj egészségtana.* M. T. T. Sz. IV. évf. 265—279. l.). »Rasse« magyarul fajta. A rendszertani értelemben vett faj általánosabb fogalmán, a species-en belül van az alfaj (subspecies); ennél is szűkebb kör a fajváltozat (varietas), melylyel a fajta (race, Rasse) a szónak bizonyos használata szerint összeesik. Még szűkebb fogalom a módosulat (modificatio), legszűkebb az »egyedi változat — variatio v. varians, — mely az egyéniséghez vezet és nem egyéb, mint valamely bélyegnek egyéni sajátossága. A közönséges magyar nyelvhasználat néha nem tesz különbséget faj és fajta között, néha pedig a faj szót csak a kiválóság, a kiváló eredet, a származásbeli tisztaság, az »εὐγένεια« jelölésére használja: fajalma, fajbaromfi, fajló stb. A »fajegészségtan« ebből a szempontból is találó, mert abból a szempontból való kiválósággal foglalkozik, melyet a magyar nép a »faj« jelzővel különböztet meg.

Az eugenikának, a fajegészségtannak, mint tudománynak, pontos meghatározását a Hoffmann könyve nem adja. Nem találjuk azt meg különben Galton-ban sem, akitől a szó (eugenics, tehát eugenika) származik. A nagy Webster-féle szótár szerint *eugenics* = »the science of improving stock, whether human or animal«. A törzs, akár emberi, akár állati, javításának tudománya. W. Roux szerint: »die Zucht gut veranlagter Lebewesen, sie ist das Ziel der Rassenhygiene«. Az 1895-ben Ploetz-től alkotott szó (Schallmeyer szerint helyesebben Rasse-

hygiene) H. E. Ziegler szerint egyértelmű a *Vererbungshygiene* szóval. »Vererbungshygiene nennt man die Bestrebungen, welche bezwecken, einer Verschlechterung der ererbten Anlagen eines Volkes vorzubeugen«. A két utóbbi meghatározás a fajegészségügyre illik inkább, mint a fajegészségtanra. *Fajegészségtanon értem én azt a tudományt, mely az élőlények (az ember) testi alkotását a faji továbbfejlődés (az emberi, illetőleg a nemzeti fejlődés) szempontjából tanulmányozza.* A fajegészségügy pedig, az emberre vonatkoztatva, ama viszonyok összesége, melyek az emberi szervezetre az emberi továbbfejlődés szempontjából befolyással vannak, illetőleg amaz elvek, intézmények és szabályok, melyek a fajegészségtan tudományos megállapításait gyakorlatilag hasznosítják. A fajegészségtan és fajegészségügy fogalmaihoz hasonlóan párosított fogalmak a neveléstan és nevelésügy. Neveléstan annyi, mint *paedagogika* és nevelésügy annyi, mint *paedagogia*. Erre a mintára használom a fajegészségtan értelmében az *eugenika* és a fajegészségügy értelmében az *eugenia* szót. Hasonlóan párosított fogalmak továbbá a közegészségtan (hygienika) és közegészségügy (hygienia vagy hygiene).

Minthogy pedig maga a fejlődés, lényegét illetőleg, független a külső körülményektől, tehát emberi beavatkozásainktól is, szolgálatot a fejlődésnek csak azáltal tehetünk, ha föltételeit minél teljesebben megvalósítani, számára a lehető legkedvezőbb föltételeket megteremteni, akadályait ellenben eltávolítani igyekszünk. A társadalmi haladás nem egyéb, mint az emberi továbbfejlődés feltételeinek fokozatos megvalósítása és akadályainak elhárítása. A fejlődést, föltételeinek megvonása által, meg lehet akasztani; lehet néha lassítani is, de akkor is inkább időnként megakasztani. Csakhogy, mivel az élettől a fejlődés elválaszthatatlan, a megakasztáson nem teljes szünetelés értendő, csupán lappangó fejlődés úgy, mint ahogyan van lappangó élet, amely azonban nem megszakadása, vagyis nem teljes szünetelése az életnek. Változhatik a kifejlődés egyes szakainak viszonylagos időtartama; de csak igen szűk határokon belül változik a kifejlődés egészének időtartama, nem értve bele az időtartamba a lappangó fejlődés, a látszólagos szünetelés idejét. A termékenyített tyúktojás fejlődése a költés melegénél alacsonyabb hőmérsékleten is megindul, de csak az első barázdákig jut el. Hűvös helyre téve, hosszabb ideig megmaradhat látszólag ezen a fejlődési fokon; ha azután a költés melegére kerül, a fejlődés újra megindul és 21 nap alatt létrehozza a kikelő kis csirkét. Legtöbb tyúktojás fejlődése azonban, ha 8 hétnél tovább van a költés melege nélkül, nem indul ismét meg a költés melegén sem. Benne a csíra elhal. Vannak állatok, melyeknek fejlődése a fejlődésnek magasabb fokán is megakasztható a hőmérsékletnek csökkentése által, hogy

azután a kedvező hőmérsékleten ismét meginduljon és a rendestől el nem térő szervezetet eredményezzen a fejlődés. Számos állat fejlődése, ha az ahhoz szükséges föltételekben fejlődés közben ingadozás áll be, gyönge vagy torz alakulásokra vezet. A fejlődés föltételei minden fokon azonosak a szervezet egészségének föltételeivel. A továbbfejlődés föltételei éppen úgy változnak, mint az egészség föltételei a fejlődésnek különböző fokain. Amig a kis csirke a tojásban van, egészségének és továbbfejlődésének egyaránt legkedvezőbb hőmérsék a 39 C^0, váltakozva koronként és rövidebb időre 32 celsiusfokig való lehűtéssel. A tojásból már kikelt kis csirke azonban elpusztul, ha 39 foknyi melegen tartjuk. Igy van ez a fajfejlődéssel is. Csak egészséges nemzedék hozhat létre olyan nemzedéket, mely a fajfejlődés útján a megelőző nemzedékhez képest akkorát haladt, amekkorát haladnia fajisága és már elért fejlődési foka megengedi. Mert a kifejlődéshez a rendes körülmények között megkívántató idő jellemző az élőlények mindenik fajára nézve: egyedi fejlődésükben kimutathatólag, fajfejlődésükben minden valószinüség szerint. És pedig különösen jellemző a kifejlődéshez megkivántató legkevesebb idő; ezen túl gyorsítani a fejlődést semmiféle eszközzel nem lehet; de lehet, amint mondám, lassítani. Amidőn a fejlődést látszólag gyorsítjuk, nem teszünk egyebet, mint elhárítjuk az akadályokat, melyek lassították volt, vagy megadjuk a föltételeit, melyeknek hiánya nem engedte volt meg, hogy teljes gyorsaságával haladjon. Azonban a fejlődésnek, ismétlem, nincs más föltétele, mint ami föltétele az egészségnek és az életbenmaradásnak a fejlődés illető fokán. Mi más a beteg vagy a nem kivánatos szempontból rendkivüli egyedek kirekesztése a jövendő nemzedék létrehozásának föladatából, mint a jövendő nemzedék egészségének biztosítása? És mi volna más a legkivánatosabb egyedek párosítása és szaporaságuk előmozdítása, mint a faj életbenmaradásának biztosítása? Föntebb idézett dolgozatomban a faj egészségtanáról kifejtettem, hogy a természetes kiválogatódás nem egyéb, mint az alkalmazkodásnak egyik módja és ezáltal az életbenmaradásnak egyik föltétele. Csak ennyiben föltétele a továbbfejlődésnek is. De annak nem előidézője; mert nagy hiba az alkalmazkodást a fejlődéssel összetéveszteni.

A természetes kiválogatódásnak, és éppen úgy a tudatos válogatásnak, mely polgárosult társadalmakban a mindinkább csökkenő természetes kiválogatódás helyébe lép, ha az eugenika követelményei megvalósulnak, a jelentőségét idézett czikkemben a következőleg foglaltam össze (275. l.): »A kiválogatásnak más a jelentősége. Az, hogy a kiválogatott legalkalmasabbak nemcsak az életbenmaradást, hanem a továbbfejlődést is leginkább biztosítják, amely azonban nem a mi tet-

szésünk és akaratunk szerint irányul. E független továbbfejlődés leggyorsabb akkor, ha az illető fajnak minden nemzedéke a faj legkiválóbb képviselőinek lehető legnagyobb számát tartalmazza. Silány egyedekből álló faj megáll a továbbfejlődés útján. Már pedig minden fajnak van bizonyos hajlandósága az elkorcsosulásra, ha már elérte a fejlődésnek valamely magasabb fokát. Ennek a hajlandóságnak csak egy ellensúlya van: minden adott nemzedékben a legjobbak kiválogatása a következő nemzedék létrehozására, vagy legalább is a faj csekélyebb értékű képviselőinek kirekesztése a következő nemzedék létrehozásának föladatából. Ez ellensúly pedig csak akkor alkalmazható, ha minden nemzedék a lehető legnagyobb számú egyedből és egyéni tulajdonságok szempontjából lehetőleg különböző egyedekből áll. A legkiválóbb egyedek utódaiban legnagyobb az egyéni változatosság. . . . Nagy érdek tehát, hogy a kivánatos egyéniségek minél számosabb utódot hagyjanak; csekély számú utód között csekély számmal fog akadni olyan, melyben a szülői tulajdonságok csoportosulata (combinatiója) szintén kiváló egyéniséget fog eredményezni.« Az egyéni kiválóságon itt nem a mindig egyoldalú és alkalmazkodásra képtelen genie-t értettem, hanem az igazi talentumot, melynek legjellemzőbb vonása a sokoldalúság, illetőleg az alkalmazkodóképesség. Az igazi talentumban a sokoldalúság nem az erőnek sokfelé forgácsolásában, hanem abban áll, hogy benne a szükség szerint a legkülönbözőbb értékes tulajdonok nyilatkoznak meg; hogy nem csupán egy irányú, egyféle munkásságra képes; de képes azért arra is, hogy minden erejét kitartóan egy bizonyos munkára fordítsa. És egy egészséges társadalomban az emberi képességek legkülönbözőbb irányú megnyilvánulásaira meg kell lenni a módnak és alkalomnak. Ez is egy föltétele a faj egészségének, mert az ilyen társadalmi rend nem selejtez ki semmiféle különleges képességet, mint fölöslegest, és így nem dugja be az egyedi változatosságnak forrásait.

Igy vezet vissza a faj egészségéhez mindaz, amivel csak foglalkozhatik az eugenika észszerűen és tudományos alapossággal, menten minden nyegle igérgetéstől. Nagyon helyes tehát az eugenika valódi értelmét a fajegészségtan szóval adni vissza magyarul és így korlátozni. Amely korlátozás azonban nem zárja ki, hogy a fajegészségügynek rendkivül sokféle tényezőt ne kellene figyelembe vennie.

A fajegészségtan a maga tudományos anyagát egyaránt kölcsönzi az élettudománynak és a társadalomtannak legkülönbözőbb területeiről; benne a sajátos, vagyis az, ami számára némi tudományos különállást biztosít, nem egyéb, mint tárgya: a társadalmi kötelékben élő ember testi alkotása az emberi továbbfejlődés szempontjából. Az egyes ember testi alkotásá-

val és fejlődésével foglalkozik az élettudomány, a collectivus ember testi alkotásával a fajegészségtan, a collectivus ember lelki alkotásával a társadalomtan. A fajegészségtani ismeretek gyarapodása tehát az élettudomány és a társadalomtan haladásától függ. A fajegészségügy fölvirágzása pedig a társas erkölcs hatalmán, a társadalmias világfölfogás uralmán múlik, azon, hogy az emberi társadalmakban mennyire tudja kiszorítani a társadalmias (socialis) irányzat, röviden a socialismus az egyedies (individualis) irányzatot, röviden az individualismust.

Socialismus és individualismus: fogalompár két ellentétes irányzat megjelölésére. Tőlük független fogalompár a demokratia és az aristokratia. Egy harmadik fogalompár az absolutismus és a constitutionalismus: mindeniknek többféle formája és lehetősége, ugyanazzal a lényeggel többféle neve van. A demokratiával összefér úgy a socialismus, mint az individualismus. Az aristokratia inkább kedvez az individualismusnak, de azért a socialismust sem zárja ki. Az absolutismus is lehet demokrata és hódolhat akár az individualismusnak, akár a socialismusnak. A constitutionalismus viszont lehet aristokrata, de e mellett világfölfogása és intézményei inkább felelhetnek meg a socialismus, mint az individualismus követelményeinek.

Aristokratia vagy demokratia, absolutismus vagy constitutionalismus magában véve meglehetősen közömbös az emberi továbbfejlődés szempontjából. Jelentőséget ebből a szempontból csak az által a kérdés által nyernek, hogy egy adott nemzet továbbfejlődését történetének egy adott korszakában melyik szolgálja inkább; mert az emberi továbbfejlődést csak adott nemzetek szolgálhatják a maguk nemzeti továbbfejlődése által. Magyarország fejlődését például ma csakis a legszigorúbb constitutionalismus szolgálhatja a legőszintébb demokratiával kapcsolatban. De sohasem közömbös az emberi továbbfejlődés szempontjából a socialismus vagy individualismus. És pedig főleg azért nem, mert a fajegészség a fejlődésnek legfőbb föltétele és a fajegészségügy követelményeinek megvalósítására csakis a socialismus lesz minden ellenvetés és félrendszabályokban való megalkuvás nélkül hajlandó. Az individualismus mindig az egyén jogait fogja a fajegészségügy követelményei elé helyezni; amit alkotni fog, hódolva az új eszmék divatjának és a tudomány tekintélyének, azt másutt lerontja, hódolva az egyedek önzésének és megijedve az egyedek jajszavától, vagy hitelt adva fogadkozásaiknak. A fajegészségügyi intézkedésekhez igen gyakran erős lélek kell és erős hit az emberi továbbfejlődésben és az az önmegtagadás, amit a kis lelkek és a tömeg oly igen hajlandók keményszivűségnek bélyegezni.

Az a haladás, ami fajegészségügyi intézkedések dolgában az Északamerikai Egyesült Államokban észlelhető s amivel HOFFMANN GÉZA könyve megismertet, korántsem az amerikai alkotmányosságnak vagy demokratiának köszönhető. Sajnos, a socialis világfölfogásnak sincs benne a legnagyobb része. Amerika elsőbbsége fajegészségügyi téren nemcsak onnét van, amint HOFFMANN GÉZA véli (1. l.), hogy Amerika a józanságig értelmes, hogy benne a tiszta, gyakorlatias értelem uralkodik; és nem is vezeti éppen az az idealis törekvés, hogy a yankeeben egy új emberfajtát tenyésszen ki, mely úrrá legyen a világ fölött (14. l.). A yankeenek mindenek fölött jellemző vonása a kérkedésre is hajló önbizalmon kivűl az önzés és a törekvés kihasználni az adott pillanat lehetőségeit, tekintet nélkül a jövendőre. Hogy a fajegészségügyi eszmék közöttük mégis annyi teret hódítottak, annak főoka a kettős félelem a szerecsenektől és a bevándorlóktól: a szerecsenektől a fehér ember előítéleténél és fajgyűlöleténél fogva; a bevándorlóktól azért, mert leszállítják a munkabéreket és mert az Unióban szerzett pénznek nagy részét, évente sok száz milliót, vissza viszik eredeti hazájukba. A fajegészségügyi intézkedések nagy része csak ürügy a szerecsenek alkotmányos egyenlőségének kijátszására és a bevándorlás csökkentésére. A maga szempontjából a yankeenek úgy a szerecsenekkel, mint a bevándorlókkal szemben igaza van; csak abban nincs mindig igaza, hogy eljárását a fajegészségtan tudományos követelményeiből folyónak állítja és hogy önző czélok érdekében a tudomány eredményeinek meghamisításától sem riad vissza főleg akkor, midőn a szerecsen fajtának eredendő alsóbbrendűségét kell kimutatnia Kötelessége alól, hogy a szerecsen fajta művelésére éppen annyit tegyen, amennyit tesz a fehérfajta érdekében, azzal bújik ki, hogy a szerecsen fajtának magasabbrendű kiművelésére fordított fáradság úgyis kárba veszne.

* * *

HOFFMANN GÉZA a maga könyvének rendeltetését és szükséges voltát a már úgyis igen kiterjedt német fajegészségtani és fajegészségügyi irodalomban azzal magyarázza, hogy még hiányzik ott a saját szemléleten alapuló ítélet az amerikai fajegészségügyi intézkedések gyakorlati beválása és az intézmények gyakorlatba átültetésének módja felől. HOFFMANN amerikai tartózkodását, hivatalos és társadalmi összeköttetéseit minden dicséretre méltó buzgalommal fölhasználta arra, hogy személyes tapasztalatokat szerezzen az eddigi fajegészségügyi irodalom említett hézagainak kipótolására. Könyve a maga elé tűzött föladatot kitünően meg is oldja. Sőt ezen túl is megy, midőn könyvének jó harmadrészét (151—235. l.) a

fajegészségtani és fajegészségügyi irodalom igen gondos jegyzékének szenteli, miután megelőzőleg három függelékben (126—150. l.) közli 1. *Michigan* állam házassági törvényének (1905.) fajegészségügyi vonatkozású 6. szakaszát, 2. különböző államok (*Indiana* 1907., *Kalifornia* 1909., *Connecticut* 1909., *Washington* 1909., *Jowa* 1911., *Nevada* 1911., *New Jersey* 1911., *New-York* 1912., *Kansas* 1913., *Michigan* 1913., *Északi Dakota* 1913., *Oregon* 1913.) törvényhozási intézkedéseinek szó szerinti szövegét, melyekkel bizonyos egyéneknek szaporító képességüktől megfosztását rendelik el; 3. az 1907. évi bevándorlási törvénynek 2. szakaszát, mely fölsorolja, kiknek letelepülése tilos az Egyesült Államokban azért, mert testileg, szellemileg vagy erkölcsileg nyomorékok, illetőleg mert őket a vizsgáló orvos szellemileg vagy erkölcsileg alsóbbrendűnek találja.

A könyvnek többi része (1—125. l.) öt fejezetre oszlik: 1. a fajegészségtan tudományos alapja (1—13. l.); 2. a fajegészségügyi nézetek térhódítása az Egyesült Államokban (14—33. l); 3. a házasságnak fajegészségügyi szabályozása (34—68. l.); 4. az alsóbbrendű egyedek terméketlenítése (69—109. l.); 5. a bevándorlók megválogatása (110—125. l.).

Az első fejezet, mely a legrövidebb, a szerző saját szavai szerint sem követel tudományos figyelembevételt és inkább csak arra való (X. l.), hogy a könyv további fejezeteit a fajegészségtanban (illetőleg az élettudományban) nem járatos olvasónak is érthetővé és így szélesebb köröknek is hozzáférhetővé tegye.

A második fejezet élénken ecseteli az egész Unio érdeklődését az örökléstudományi és fajegészségtani kérdések iránt. Idézi Wilson elnök következő szavait, melyeket elnöki beköszöntőjében mondott: »Az egész ország fölébredt és átlátja az emberi örökléstudomány rendkívüli jelentőségét, valamint annak alkalmazhatóságát az emberi család nemesítésére.« Állást foglal bizonyos kérdésekben a közvélemény is. A születések számának csökkenése a magasabb körökben általános aggodalmat kelt, és a yankee-k csekély szaporaságát nemzeti szerencsétlenségnek tartják. Roosewelt mondása a faji öngyilkosságról szálló igévé lett. A jobb osztályok fogyó szaporasága az alsóbbrendű néprétegek túlsúlyára vezet. A jótékonysági egyesületek évi nagygyülésein számba veszik azt a hatását a közjótékonyságnak, hogy a kevésbbé kívánatos egyedek fönnmaradását támogatja a kívánatosabbak rovására. Az antialkoholismus, az ifjúság nemi fölvilágosítása mindkét nem számára egyforma kötelezettségével a tisztaságnak és az önmegtartóztatásnak, a prostitutió eltörlése minél több szószólóra talál. Nebraskában már nincsenek bordélyházak. Kalifornia és New-York kötelezővé teszik a nemi betegségek

bejelentését a hatóság előtt. És ami fő, nem kaczagják ki a nemi erények hirdetőit. Hangoztatják a háborúnak fajrontó következményeit; a más emberfajtákkal való keveredést szégyennek, bűnnek tartják. Sőt a legtöbb yankee csak az északnyugateurópai fajtát tartja magával egyenlő rangúnak. Mindenütt hangoztatják a nem kívánatos egyedek szaporodásának korlátozását és a kívánatos egyedek szaporaságának előmozdítását. Az oktatás legkülönbözőbb ágazataiban mind nagyobb teret juttatnak a fajegészségtannak. Síkra száll a hivatalos Amerika is. New-York államban 1911-ben szerveztek, az állami jótékonysági hivatalnak alárendelve, egy *fajegészségügyi* hivatalt (Bureau of Analysis and Investigation), melynek egy hirdetményéből szerző igen érdekes részleteket idéz (p. 21—24.). Chicagóban 1909. óta létezik egy intézet fiatalkorú bűnösök tanulmányozására (Juvenile Psychopathic Institute). Hasonló vizsgálatokkal más helyeken is foglalkoznak a fiatalkorúak bíróságai. És tanulmányozzák psychopathologiai szempontból *hivatalosan* a fölnőtt bűnösöket is. Magánintézmények tanulmányozzák fajegészségügyi szempontból a kéjnőket, mások a süketnémákat. Ismerteti szerző az amerikai tenyésztők egyesületének (American Breeders Association) egy 1906-ban alakított bizottságából létrejött fajegészségügyi hivatalt (Eugenics Record Office), mely az amerikai fajegészségügyi törekvések központjában áll, azoknak leghivatottabb vezetője. Ismerteti azután az adatok gyűjtésére rendszeresen kiküldött szakemberek (»Field workers«) tevékenységét és végül általánosságban jellemzi az amerikai fajegészségügyi irodalmat, reámutatva annak gyakorlatias irányára és a hasonló német irodaloméval ellentétben álló népszerű alaphangjára. Jól jegyzi meg itt szerző, hogy ebben is a tömegmunka, a tömegekre való hatás a fő törekvés, mint az Egyesült Államokban általában. A szabatosságért és tudományos alaposságért a gyakorlati eredményekben keresnek és találnak is kárpótlást.

A harmadik fejezetben a házasságoknak fajegészségügyi szabályozásáról szerző először ismerteti az örökléstudományi okokat, melyek terhelt egyének házassága ellen szólnak. Ennek egyik ellenszere volna a terheltséget törvényhozási úton házassági akadálylyá tenni. Részletesen fölsorolja és megvilágítja az ez ellen fölhozható okokat: 1. hogy az ilyen intézkedések még koraiak; 2. hogy erkölcstelenségre indítanak; 3. hogy a terheltek szaporodását még sem gátolják meg; 4. hogy minél terheltebbek az illetők, annál kevésbbé tartják meg az ilyen tilalmakat; 5. hogy az elfajult családok tilalmak nélkül is kihalnak; 6. hogy a házassági tilalmak körösztülvihetetlenek; 7. hogy a népszaporodást csökkentik; 8. hogy károsak az egészségre; 9. hogy kényszereszközökkel nem bizto-

síthatók; 10. hogy elméleti és érzelmi okok is szólnak ellenük és végül 11. hogy hiszen a fogyatkozások, melyek miatt a házasságot megtiltják, nem is öröklődnek. Ezzel az ellenvetéssel szerző igen röviden végez, utalva arra, hogy a tudomány ezt a kérdést már eldöntötte. Én magam a kérdést oly végleg eldöntöttnek nem tartom, sőt azt hiszem, bizonyos terheltségek kivételével, melyek föltétlen házassági akadályt kellene hogy képezzenek, esetről-esetre mérlegelendő, amire törvénykezési tömegmunka sohasem képes. A rendelkezésre álló irodalom alapján több sikerrel czáfolja meg a szerző a többi ellenvetést. Azután ismerteti azt a nézetet, mely az orvosságot maguknak a házasulandóknak részén a kellő belátástól, attól várja, amit én társas erkölcsnek nevezek. Majd táblázatosan közli (50. és 51. l.), hogy az egyes államok mely fogyatkozásokban állapítanak meg házassági akadályt. A megállapítások egyik része, melyet az I. táblázat közöl s melyek inkább elmebeli gyöngyeségekre vonatkoznak, első sorban jogi tekintetekből fakad. Fajegészségügyi tekintetekből fakad a megállapítások másik része, melyeket a II. táblázat közöl. Ilyen akadályok: 1. nyavalyatörés; 2. nemi betegségek; 3. az, hogy valaki nyilvános szegényellátásban részesül; 4. iszákosság; 5. megrögzött bűnözés; 6. előrehaladott tüdővész; 7. egyéb örökölhető betegségek. Az 5. és 6. akadály csak Washington államban, a 7. csak Indianában szerepel. 13 állam egyáltalában nem ismer ilyen nemű törvénybeli házassági akadályokat; ellenben Észak-Dakota és Oregon 1913 óta egészségi bizonyítványt követelnek meg a házasságkötéshez.

Külön foglalkozik azután szerző a szabályzatokkal, melyek a tilalmak megtartását biztosítják, továbbá, hogy menynyiben tartják meg valóban a törvényeket, minő ilyen ügyekben a bírói gyakorlat. Természetes, hogy a törvények kijátszása igen könnyű dolog ott, ahol a legközelebbi szomszéd állam megengedi azt, amit a másik megtilt. A házasságot egyszerűen ott kötik, ahol akadálytalanul köthetik. Igaz, hogy számos állam érvénytelennek nyilvánítja a házasságot, melyet a saját törvényeinek kijátszása czéljából kötöttek másutt; de azért ez mégis inkább csak a röghöz kötött szegényebb emberre nézve áthághatatlan akadály. Sokan úgy vannak vele, mint ahogyan van az európai utazó az amerikai étkező-kocsikban az itallal. Hosszabb utakon többször is tapasztalhatja, hogy egyszerre csak elszedik előle a szeszes italokat, mert a vonat olyan állam területére ért, ahol az étkező-kocsikban szeszes italt árúsítani nem szabad. Egy óra mulva esetleg ismét visszarakhatják a palaczkokat, mert a vonat már olyan állam területén robog, ahol az alkoholt kevésbbé tartják ártalmasnak.

Sokkal egyöntetűbb az Egyesült Államok fölfogása a fehér és a szines ember keveredésének megakadályozásában,

amivel a szerző föltünő rövidséggel és teljesen yankee megítéléssel foglalkozik (67—68. l.). Szerző úgy véli, hogy ez a titalom csak következménye az angolszász törzs természetes undorodásának az alsóbbrendű fajtákkal való nemi egyesüléstől. Aligha bizonyítja ezt az undorodást a mulattóknak ma is mindinkább növekedő száma és főleg az, hogy a déli államokban a rabszolgaság idején általános szokás volt néger ágyasnőket tartani és e szokás még ma sem szünt meg. Persze hajdan érdek volt a rabszolgákat szaporítani; ma nem érdek szineseket nemzeni, mert ma már a szinesek is jogokat és a nemzeti javakban részt követelnek. A fehér ember pedig sohasem fogja elismerni, hogy a szines vele egyenlő rangú, tehát egyenlő részt is követelhet. Legalább 32 állama az Uniónak bünteti szigorúan a fehér embernek a feketével való nemcsak házassági, hanem házasságon kivüli nemi egyesülését is. Kevés állam bünteti a sárga emberrel való egyesülést is. De teljesen szabad a szinesek keveredése egymás között. A büntetés, mely fehér embernek szinessel való házasságkötését sujtja, tiz évi börtönig terjedhet nemcsak a házasulókra, hanem a házasságnál közreműködőkre is. Az Unió törvényszékei ismételten megállapították, hogy a törvények, melyek a szineseket így lealázzák, nem állanak ellentétben az alkotmánynak azzal a parancsával, hogy az Uniónak minden polgára egyenlő bánásmódban részesüljön. Én azonban úgy vélném, hogy ha a fajegészségügy követelményei csakugyan nem engedik meg a fehér és a szines ember egyenlőségét, azt képmutatás nélkül be kellene vallani. De vajjon a fajegészségügy követelményei nem engedik meg, hogy a szines ember ne járhasson ugyanabba az iskolába, ugyanabba a templomba, mint a fehér ember; hogy ne utazhassék ugyanabban a vasuti kocsiban, hogy ne lehessen választó és esküdt? A faji gyülölet és faji önzés lólába nagyon is kibujik a fajegészségügyi érdekek köpenye alól.

A negyedik fejezet, mely az alsóbbrendű, a szaporításra nem való egyedek terméketlenítéséről szól, a legterjedelmesebb. És valóban, az erre vonatkozó intézkedések a legamerikaiabbak. Testi és szellemi, sőt erkölcsi fogyatkozások is szerepelnek Európában is, mint a házasságnak akadályai, illetőleg bontó okai. De odáig az öreg Európa mégsem mert elmenni, hogy a köz érdekében nemzőképességétől fosszon meg valakit. Pedig csak egy kis logika volna hozzá szükséges. Ha lehet embert büntetésből vagy a köz érdekében halállal sujtani, megfosztani nemcsak az élet örömeitől, de magától az élettől is: akkor miért ne lehessen megfosztani az élet örömeinek attól az egyetlen részétől, mely abban a tudatban áll, hogy van saját gyermekünk. Mert igen könnyen, aránylag nem is veszedelmes műtéttel meg lehet

fosztani a hím egyedet a nemzőképességtől anélkül, hogy megfosztanók a nemi élvezetektől. Ez az eljárás hím részen az ondóvezeték , női részen a petevezeték egy darabjának kivágásában áll: az előbbit vasektomiának (ondóvezeték = vas deferens), az utóbbit fallektomiának nevezik (petevezeték = oviductus, tuba uterina v. Fallopii vagy elavult névvel salpinx, amiért salpingektomiának is mondják). Nem korcsosítja el sem a másodlagos ivari bélyegeket, illetőleg azoknak kifejlődését nem gátolja meg és a szervezetben egyébként sem idézi elő azokat az elmére is kiható nagy változásokat, melyek a herék eltávolításának, a kiherélésnek, vagy a petefészkek eltávolításának nyomában járnak. A kiherélés valóban megnyomorítja, megcsonkítja, férfiatlanítja az embert. Annak tehát ma sem törvényszéki, sem fajegészségügyi szempontból nincs szószólója. *Büntetésből* való alkalmazását is kizárja az igazságszolgáltatásnak az az iránya, mely csak javítani és, ahol javítani nem tud, csupán ártalmatlanná tenni törekszik.

Szerző először is leírja H. C. Sharp után a vasektomia, majd a fallektomia műtételét. Mint nem szakember, aminek egyáltalában nem is akar látszani, ismétli azt a tévedést, hogy az ondóvezetéknek a here felőli csonkját nyitva kell hagyni, mert különben a here »váladéka« nem ürülhet ki, nem juthat a vérbe és így nem érvényesítheti, mint belső váladék, azt a hatását, melynek következménye a másodlagos ivari bélyegek megmaradása, pl. a párzási ösztön és képesseg, férfiasság stb. Újabb kisérletek a herének, mint belső elválasztásokat végző és a másodlagos ivari bélyegeket belső váladékai által kiváltó mirigynek szerepét másként mutatják. A herének az a terméke, mely az ondóvezetéken át ürül ki, nem váladék, az a hím szaporító sejtekben áll. Ezek sem maguk, sem netaláni saját termékeik különben sem jutnak a vérbe. A herének ama belső váladékait, melyek nélkül a másodlagos ivari bélyegek nem alakulnak ki, a herecsatornácskák közötti kötőszövetben foglalt különleges sejtek termelik. Azoknak, mint egyáltalában a belső váladékoknak, nincs szükségük kivezető csatornákra, hogy a vérbe juthassanak. Kivezető csatornájuk nincs a már régebben ilyenekül ismert belső elválasztású mirigyeknek, a pajzsmirigynek és a mellékvesének sem. A here szaporító sejtjei és csirahámsejtjei el is sorvadhatnak vagy kifejlődésük el is maradhat, de azért, ha amaz interstitialis sejtek kifejlődnek és működnek, a másodlagos ivari bélyegek kialakulnak, illetőleg megmaradnak. Erről a Hoffmann forrásainak még nem volt tudomásuk. Steinach 1910-ben mutatta ki, hogy a patkányok másodlagos ivari bélyegei kifejlődnek akkor is, ha a fiatal állatok heréit kivágjuk és hasfaluk izmai közé varrjuk be. A hasfalak izmai közé illesztett herékbe belenőnek a vérerek, azok beleiktatódnak az állat vérkeringésébe; a herék-

ben a szaporítósejtek elsorvadnak, de meggyarapodik a kötőszövetük és abban számos interstitialis sejt észlelhető. Az átvágott ondóvezeték herefelőli csonkjának sem szükséges tehát nyitva maradni, mert a nyiláson át folytatólag kiürülő ondósejteknek nincs részük a nemi ösztönnek, a párosodó képességnek és a férfiasság egyéb tényezőinek megmaradásában.

Ismerteti azután szerző az eseteket, melyekben a vasektomia alkalmazása megokolt. Az minden olyan egyeden, aki nem tartható állandóan elzárva, de akinek oly hibái vannak, melyeknek utódaira átörökítése a társadalomra fokozott veszedelem volna és a fajromláshoz hozzájárulna. Itt is ismerteti a szokásos ellenvetéseket, melyek jórészt azonosak a házassági tilalmak ellen fölhozhatókkal. Különösen fölemlítendő az az ellenvetés, hogy a nemzés koczkázata nélkül közösülők különösen hajlandók lesznek a fajtalanságra s az erkölcs elleni merényletre. Továbbá, hogy a műtét végrehajtásához föltétlenül bírói ítélet kellene ugyan, de akkor is igen nehéz kérdés, hogy adott esetben ki adja majd az ítélet alapját képező szakvéleményt. A komoly ellenvetések főleg gyakorlatiak, vagy az eljárástól várható közhaszon nagyságát mérlegelik és azt, hogy nem volna-e ugyanaz a czél más módon is elérhető. Az általános emberi szempontból fakadó aggodalmaknak azonban hova-tovább el kell némulniok ama magasabbrendű emberiség parancsa előtt, mely követeli, hogy a jövendő és a faj üdvét a jelen jajszavainak és az egyed föláldozásának árán is meg kell vásárolni.

Következik azután (95—109. l.) az idevonatkozó törvényeknek, valamint eddigi alkalmazásuknak ismertetése. Két táblázat mutatja, hogy mely államok rendelik el a terméketlenítést egyáltalában (összesen eddig 12 állam), minő műtét által, kinek az ítélete alapján, minő czélból; tilos-e az ítéleten nem alapuló terméketlenítés; minő bűntetteseken, minő testi, szellemi és erkölcsi fogyatkozások esetén mondható ki. Ami a műtétek statistikáját illeti, például Indianában Sharp maga 1899-től 1907-ig, tehát mielőtt Indianában törvény rendelte el, végezte az illetők kívánságára 176 esetben, a törvény rendeletére 1907 és 1908-ban 125 esetben. Pfister 116 esetben, egészségi okokból, csak nőkön. A tapasztalatok, melyekből a szerző még egész sort idéz, még nem elegendők végleges ítéletre. Azonban máris hangoztatják illetékes egyének, hogy azoknak, akiknek házasodása különben tilos volna, ezt a vasektomia, illetőleg fallektomia föltételével meg kellene engedni sok esetben, midőn ezáltal a házasélet üdvös hatásai a fajromlás veszedelme nélkül érvényesülhetnének.

Az ötödik fejezetet, mely a bevándorlási tilalmakkal foglalkozik elég röviden, nem kívánom ezúttal ismertetni. Sajnos, nekünk magyaroknak elég okunk volt már eddig is foglal-

kozni az Egyesült Államok bevándorlási rendszabályaival. Azokkal a Magyar Társadalomtudományi Egyesület különben is foglalkozni szándékozik a legközelebbi jövőben egy újabb kivándorlási szaktanácskozmány keretében.

Az előadottak, azt hiszem, mindenkiben fölkelthetik a vágyat, hogy HOFFMANN GÉZA érdekes és értékes könyvét eredetiben is megismerje. De megmutathatják azt is, minő szükséges és időszerű volna a fajegészségügy kérdéseivel Magyarországon is rendszeresen és megállapított terv szerint foglalkozni. Egyesületünk most készül egy külön fajegészségügyi bizottságot alakítani és annak működéséhez a Budapesti Orvosegyesület és a Közegészségügyi Egyesület támogatását is kikérni.

Apáthy István.

Pesti könyvnyomda-részvény-társaság.